

Kranjski 7. lovski bataljon v bojih na soški in koroško-tirolski fronti

Letos mineva osemdeset let, kar se je končala 1. svetovna vojna, katere strahote je v polni meri občutil in s krvnim davkom plačal tudi slovenski narod.

Osemdeset let je dolga doba in čas teh zgodovinskih dogodkov je že močno odmaknjen. Generacije, ki jih je doživela ni več in mnogo pričevanj, vse kar ni bilo zapisano, je za vedno izgubljeno. Tudi objavljena pričevanja so nekako padla v pozabo, tako, da sedanji rodovi skoraj nič ne vedo o teh dogodkih. Takoj po koncu 1. svetovne vojne, ko so bile rane in spomini še sveži in boleči, se v zanosu nastanka nove države SHS, in ob poveljevanju junaštev karadordevske srbske vojske, ni nič pisalo o junaštvih slovenskih fantov na različnih bojnih poljanah in frontah pravkar minule vojne. "Kranjski Janezi" so se v bojih na soški in koroški fronti izkazali z junaštvii, vendar ne za Avstroogrsko, temveč zato, ker so vedeli, da branijo lastno zemljo pred pohlepnim italijanskim imperializmom. Po zaslugi velikosrbske jugoslovanske politike in njej podrejenega zgodovinopisja v kraljevini Jugoslaviji in njenega nadaljevanja v komunistični Jugoslaviji, so bila vsa junaštva in žrtve slovenskih vojakov v prvi svetovni vojni zamolčana. Po drugi svetovni vojni so se domači zgodovinarji posvečali večinoma NOB in ljudski revoluciji. Ne le, da so bila zamolčana in pozabljena posamezna herojska dejanja in žrtve, brisanje zgodovinskega spomina je šlo tako daleč, da se je popolnoma pozabilo na boj in žrtve kompletnih slovenskih vojaških enot. Tako se je zgodilo tudi z vedenjem o 7. lovskem bataljonu. To dejstvo je bilo glavni vzrok in spodbuda mojemu zapisu. Drugi vzrok je bil ta, da sem imel doma ohranjeno pričevanje in dokumente v zapuščini svojega očeta. Že v otroštvu mi je oče mnogo pripovedoval o svojih vojnih doživljajih. Kot vojak 7. lovskega bataljona je preživel del njegove kalvarije. Da bi to pripoved ohranil sem njegovo pripoved pred 30 leti posnel na magnetofonski trak.

Leta 1983 sem po naključju srečal še eno živo pričo teh bojev, 90-letnega Janeza Juvana z Brega pri Kranju. Juvan je bil poleg Kosca iz Šiške in Goropečnika iz Križa pri Komendi, eden redkih preživelih vojakov, ki so prehodili vso krvavo pot 7. lovskega

bataljona. Bistrega duha in svežega spomina mi je pripovedoval svojo zgodbo, iste dogodke, ki sem jih seveda tudi posnel. Obe pripovedi podajam v magnetogramu nespremenjene.

Zaradi avtentičnosti tudi nisem slovenil nemških vojaških izrazov.

Spremljajoče fotografije so izbrane iz ohranjenega albuma vojnih slik dr Jožeta Ranta in so večinoma izvirni posnetki s fronte, ki so zdaj prvič objavljeni. Ko sem zaradi boljšega razumevanja dogodkov prebral nekaj avstrijske literature, sem opazil, da je tudi v tej literaturi, ki je pisana v velikonemškem duhu namerno zamolčana ali močno zmanjšana vloga nenemških enot, zlasti Slovencev.

7. lovski bataljon (Feldjäger bataillon No. 7) so sestavljali pretežno Slovenci, večinoma Kranjci. Naborno območje je bila Gorenjska in Dolenjska. Aprila 1915 je bil bataljon izpopolnjen na Vrhniki in je ob pričetku bojev odšel na soško fronto. Že na samem začetku je utrpel hude izgube. 10. marškompanija pod poveljstvom češkega poročnika Rigala je šla na koto Gradišček, kjer se je ravno začela prva italijanska ofenziva. V desetih dneh je italijanska artilerija razbila marškompanijo tako, da je od 360 mož ostalo živih le 49. Nato je bil bataljon dopolnjen in potem poslan na bovsko fronto na Ravelnik, kjer so utrjevali pozicije. Potem je bil prestavljen na Rombon, kjer je v težkih visokogorskih razmerah zasedal sam vrh gore do konca novembra 1915. 8. decembra je bil prestavljen na koroško fronto. Tam so skupaj z 8. in 9. lovskim bataljonom sestavili Kombinirani lovski bataljon pod poveljstvom majorja Antona Schenka. 26. decembra so odšli na Štrekico (1600 m), kjer so zamenjali en bataljon 27. pešpolka, ki je zasedal črto Štrekica - Schwarzenberg pred Mittagskoflom. Sredi marca 1916 so bili premeščeni na Plockenpass, na bojno črto Freikoffel, nato pa na Mali Pal (1866 m), kjer so trikrat zamenjali pozicije v prvi bojni liniji. Na Malem Palu so zamenjali zdesetkani koroški 8. lovski bataljon, ki je 26. in 27. 3. 1916 utrpel hude izgube. Na Malem Palu so bile razmere izredno težke. O tem piše Hans Lukas v knjigi *Vojna na koroški meji* sledeče: *"Iz gore Cellona (2300 m) so lahko Italijani videli avstrijske pozicije na Malem Palu spredaj in zadaj. To je bilo za avstrijsko posadko na Malem Palu zelo slabo. Nasprotnika niso imeli le tik pred seboj, temveč tudi njegov ogenj od strani in v hrbet. Da bi svoja zaklonišča kar se da največ prikrili sovražnikovemu pogledu, so gradili prebivališča kakor golobja gnezda na navpičnih skalah."*

Na Malem Palu je bilo zlasti težko na izpostavljeni predstraži (vorfeststellung). To je bil utrjen štirikotnik s stranico 10 m, kamor se je prišlo po nizkem, težko prehodnem predoru. Od Italijanov so bili oddaljeni le 20 m. Tam je potekalo tudi "podzemeljsko" bojevanje. Z obeh strani so vrtali, minirali in kopali rove in skušali priti pod sovražne pozicije in jih spodminirati. Tako so Avstrijci, kakor piše Hans Lukas, v pozni jeseni 1917 izvrtali tri takšne rove pod italijanske pozicije. Preden pa je prišlo do miniranja, pa je že izbruhnila jesenska ofenziva, ki je nameravano miniranje napravila nepotrebno. Na Malem Palu je doživel svojo krvavo "rihto" in uničenje bataljon 1. septembra 1916. Poveljnik kombiniranega lovskega bataljona generalmajor Anton Schenk o tem piše naslednje: *"1. 9. ob sedmih zjutraj je sporočila prisluskovalna postaja pripravljenost italijanskih enot. Potem je bila tudi na naši strani proglašena pripravljenost. Ob devetih dopoldne se je pričel ogenj italijanskih strelcev in minometov, ki se je stopnjeval preko poldneva s tu še nedoživeto silo in je trajal do 4.30 popoldne. Mali Pal je bil kot mesto*

ruševin in ves hrib je gorel kot ogromna baklja. Kar ni bilo iz kamna je gorelo. Še ne pospravljeni depoji municije, ki še niso bili v kavernah, so leteli v zrak. Ko je križni ogenj ponehal, smo vedeli, da bo sledil pehotni napad. Vkljub prejšnjemu uničujočemu ognju je bil nasprotnik vržen nazaj. Med desnim krilom kompanije in srednjo kompanijo je vdrl trop Italijanov, vendar jim je iz ene mulde prišlo uničenje. Iz dveh lukenj, točk, ki so bile sovražniku nepoznane, je prišla italijanska kompanija v uničujoč ogenj. Kar ni obležalo je bilo ujeto."

Pripoved poročnika Jožeta Ranta z Godešiča

Prva svetovna vojna me je zatekla v sedmem razredu gimnazije v Novem mestu. Dobro se spominjam, ko so 28. junija na sv. Petra dan razglasili umor Ferdinanda v Sarajevu in smo čakali na vojno napoved. V osmem razredu gimnazije smo že bili v vojni in prvi od mojih sošolcev je že odšel na fronto, kjer so mnogi kmalu tam tudi dali svoja mlada življenja. V osmem razredu nas je bilo 22 kolegov. Vsi smo bili navdušeni Jugoslovani, Slovenci, strogo protiavtstrijsko naravnani in smo vedno premlevali situacijo na bojnih poljih in temu primerno navdušeni odhajali na vojsko. V osmi šoli torej, me je zatekla mobilizacija, ko sem bil star 19 let, ravno na moj 19. rojstni dan, smo 15. aprila morali trije sošolci "ajnrikat" k vojakom. To smo bili Cesar Janez, jaz in še en drug kolega. S 15. aprilom sem šel v vojsko, na postajo me je spremljal oče in sva si stisnila roke ob slovesu. Rekel mi je, vrni se zdrav domov. Šel sem najprej v Ljubljano v kasarno k sv. Petru, kjer so me po par dneh določili, da grem k 7. lovskega bataljonu na Vrhniki. Tja so poslali tudi pet mojih sošolcev. Pet dni smo se potikali po Vrhniki, največ v eni gostilni pri župni cerkvi Sv. Pavla, kako je oštariji ime, ne vem. Potem smo se le oglasili in so nas dali s 1. majem v oficirsko šolo v Brežah. Ta šola je bila zelo stroga, zoprna, hrana slaba. Vsak dan smo vstajali ob petih, če ne že prej in takoj odšli na vežbališče, kjer so nas gonili tri do štiri ure, tako, da je enkrat en tovariš vsled naporov na vežbališču umrl zaradi srčne napake. Vsak dan smo šli v hribe do 1000 m visoko in vsak dan jedli tisto borno menažo ob treh ali štirih popoldne, nakar je sledilo učenje. Tam je vladal strogo nemški duh in so nas Slovence sovražili kot politično nezanesljive. Tako smo imeli junija meseca tam na zdravilišču Anenhof slovo, poslovilni večer in tam smo Slovenci peli in posledica je bila, da smo vsi tisti, ki smo peli, bili naslednji dan poslani h kadru. Mislim, da je bilo junija meseca, ko smo šli na fronto. Jaz sem se prostovoljno prijavil na italijansko fronto, ker vsled slovanskega navdušenja nisem hotel iti v Galicijo morit brate Ruse, ampak sem se priključil lajtnantu Rigalu, zavednemu Čehu, da smo šli vsi na italijansko fronto in sicer na koto Gradišček, kjer se je ravno začela prva italijanska ofenziva in so nas v devetih dneh artilerijskega ognja zdesetkali in sicer celo marškompanijo, ki je štela 360 mož na 49 ljudi. Nato smo bili dopolnjeni in prestavljeni

*Jože Rant v uniformi
7. lovskega bataljona*

na bovško fronto in sicer na Ravelnik, to je majhen hribček pred Bovecem, kjer smo kopali zaklonišča, na strelni črti. Ponoči smo hodili v Bovec po postelnino, da bi se bolje okomodili v strelskih jarkih. Takrat je v Soči še vsak dan igrala italijanska divizijska muzika in ni bilo nobenega napada, šele potem, koncem julija smo se ponoči srečali z italijanskimi patruljami. Na Rombonu nad Bovecem je bila na Čukli feldvahe od Ljubljanskega pešpolka, skupaj 28 mož. 1. avgusta so Italijani zasedli Čuklo in so tako imeli prosto pot do trdnjave Bovec.

Takoj so poklicali našo kompanijo, da smo šli v pohodu na Rombon preko kote 313, kjer je imela artilerija svojo opazovalno točko. Naša četa je šla na Rombon brez vodje, le na koti 313 je prevzel vodstvo neki artilerist, ki je vodil četo na Čuklo. Medtem pa sem jaz zbolel na driski in sem bil v Kranjski gori 10 dni v bolnici. Bil sem tako oslavljen, da dan pred odhodom na fronto nisem prišel do Podkorena, kjer sem nameraval obiskati teto. Naslednji dan sem šel s težkim nahrbtnikom na fronto. Prišel sem približno tja, kjer je danes hotel Erika. Tam sem opešal. Prosil sem nekega Bosanca, ki je šel tudi kot rekonvalescent na fronto, da mi je pomagal nesti nahrbtnik. Z velikim trudom sva prišla do Erjavčeve koče. Tedaj so že ruski vojni ujetniki trasirali in kopali novo cesto čez Vršič. V Erjavčevi koči sem ponoči silno trpel na bolečinah srca. Naslednjega dne pa sva v dežju Bosanec in jaz krenila naprej. Spodaj je bila še takrat Baumbachova koča, kjer sva dobila hrano in prenočišče. Bosanec mi je bil sila hvaležen, da je dobil jesti. Nato sva šla naprej in pri vasi Koritnica sva se ločila – on na levo na Golubar planino, mene pa je tam zadržala straža, ker se je naprej po cesti že videlo italijanske strelne linije. Malo me je zazeblo, ko sem v vasi pod hruško našel hruško in pa svež grob. Ustavil sem se na Ravelniku, kjer so že prej naši kopali strelske jarke in tam sem tudi prenočil. Še ponoči, proti jutru smo se odpeljali z vozovi, ko je zelo deževalo, v Spodnji Log. Tam sem prespal pri Černetu na vsvilih. Naslednji dan sem šel nazaj na trdnjavo Bovec, pa nisem mogel naprej, ker se je videlo in so Italijani obstreljevali. Sem šel enkrat peš eno uro in pol na Spodnji Log in naslednji dan zopet na trdnjavo Bovec in sem šel potem s skupino nosačev, ki so nosili proviant, na Čuklo k naši kompaniji. Pa sem opešal in sem na koti 313 prosil tamkajšnje moštvo za prenočišče. Ko sem prišel not, so me vsi debelo gledali, kako sem prišel tja noter. Jaz sem dejal: "Po stezi." "Ja," pravi eden od njih, "ali ne veš, da imamo mi tle mine po tleh, mínsko polje. Prejšnji dan je enemu obe noge odtrgal." "Ja," sem dejal, "jaz sem pa srečno prišel not." Tam sem dobil tudi prve uši. Naslednjega dne sem jo počasi kresal proti Čukli, malo so že tudi streljali name Italijani, pa ni bilo nič. Pridem gor h komandantu hauptmanu Romeu Puteaniju in ta me je dodelil k 1. cugu na Malem Rombonu. Pridem ponoči gor, gledam kod so vojaki, pa sem kje videl kakšne čevlje molet izpod šotorskega krila in sem se pri zadnjem kar vsilil, da sem tam ostal. Na Rombonu smo bili 6 mesecev. Edino zavetje je bilo šotorsko krilo, ki je, če sem čepel na kakšni skali, zadostovalo, da sem bil pokrit, če sem imel nad glavo krilo, če pa sem stegnil noge, sem jih imel pa na prostem. Tako je bilo tudi, če je bil dež ali sneg. Pod seboj smo si pa postlali z vejicami ruševja. Hrano smo dobili ob štirih zjutraj. Nosači so pričeli nositi hrano gor šele, ko se je znočilo. Ko je bila ura približno deset, so začeli razpokavati in deliti meso v vrečah in kruh. Na Rombonu ni vode. Vodo smo dobili s tem, da smo topili led, ki smo ga nakopali v jami, globoki približno deset metrov. Led je bil nasmeten. Najprej smo morali led rastajati.

Meso in drugo hrano smo umili. V kotlu, kjer smo topili led in kuhali hrano in čaj za pitje, je bilo najmanj za dva prsta blata in nesnage. Nekoč se je zgodilo, da smo v hrani dobili tudi kuhano miš. Zjutraj ob štirih se je delila hrana in komis, čez dan pa nič več. Mir smo imeli gor popolnoma, le prve dni so Italijani napadli linije in niso vedeli kje smo pravzaprav. Ob napadu so začeli streljati preko nas zadaj v en rob, mi pa smo jih pa čakali pred tistim robom. Tri linije Italijanov so prišle kot na eksercirplac - "*Avanti Savoia!*", mi pa smo streljali vanje kot na šajbe na strelišču. Potokli smo tri linije. Kmalu je tudi nam pričela trda prest, kajti nismo več imeli patronov. Po tri do štiri patrone je imel še vsak. Pri zadnji četi na Malem Rombonu pa so celo vojaki valili kamenje na Italijane in na srečo je hauptman Puteani prosil za artilerijsko pomoč v trdnjavo Bovec. Prva granata, 240 mm možnar je udarila med nas in hvalabogu ni bilo škode, ker smo bili po redko nastlani in je šlo vse mimo nas. Drugi in tretji strel sta zadela v polno, not v eno muldo in smo videli, kako so italijanska telesa frčala po zraku. Od tedaj je bil mir,

Možnar in plinska granata iz leta 1916

vse tri mesece, tako, da smo se norca delali iz Italijanov.

Koncem novembra, ko je bilo že en meter snega, so nas prestavili z Rombona. Veseli smo šli dol, skoraj leteli smo dol in prišli v Spodnji Log, kjer so nas nastanili na podstrešje nekega hleva, štale in smo se zarili v listje. Tako so nas bolele noge, da tri dni nismo mogli hoditi. Od tam smo šli osmega decembra, polna luna je bila, snega ni bilo nič, preko Predila peš v Rajbelj in v Vučjo ves, v barake. Tam smo ostali do 26. decembra v "*retabilirungi*", da so sestavili 27. pešpolk, ki je zasedel linijo Štrekica-

Schwarzenberg, itd. To je linija pred Mittagskoflom, kjer je bil gor en bataljon. Smo jih zamenjali in smo se peljali 26. 12. z žičnico (prvič v življenju sem se peljal z žičnico), po štirje možje z vso bojno opremo na Štrekico. Tu smo imeli gor krasno postojanko. Bosanci in pa Štajerci so napravili barake založene z drvmi, lepo urejene. Hrano nam je gor vozila žičnica in vse mogoče stvari, od bonbonov, tobaka, sodov vina in ruma. Tako smo se gor krmili kot prašiči. Nobenega napada ni bilo, nič, snega je padlo enkrat, 5. 3. v treh dneh 5 metrov. Snežilo je na gosto, tako da je kar šumelo po zraku in dobro se spominjam, da smo samo pol dneva menjavali straže, potem pa nič več. Ta velik sneg nam je vzel več soldatov zaradi lavin. Sredi marca smo zamenjali te pozicije in smo se premestili na Plockenpass, in sicer smo zasedli črto Freikoffel, katero so zasedali Poljaki. Barake so bile zelo slabo narejene, strelski jarki so bili izkopani in narejeni samo iz snega, in ko se je začelo topiti, smo bili vsak dan manj zavarovani in bolj izpostavljeni Italijanom, posebno še, ker so bile italijanske linije višje od nas. Od njih smo bili oddaljeni samo kakih 20 do 25 metrov, tako da je bilo vsako premikanje tudi ponoči skoraj nemogoče. Čez dan pa se sploh nismo smeli premikati. Malo potrebo smo opravljali preko palice, da se ni slišalo šumenje, ker sicer si takoj dobil strel. Tam smo dobili tudi kožuhe, v katerih je mrgolelo uši, da je bilo groza. Spominjam se tudi, da je enkrat pri nekem oddelku, pri švarmu naša artilerija streljala in je bil en strel prekratek. Šrapnel je posnel na naši strehi vse vreče peska, tako da je bila streha prazna in smo se bali, da če bi Italijani metali kakšne mine, da bi streho predrli. K sreči jih niso. Nestrpno smo čakali noči. Ponoči, malo megle je bilo, smo v vsej možni tihoti spravili spet na streho vreče s peskom. Tega se dobro spominjam, te vražje noči. Po približno štirih tednih smo se menjavali in smo šli v Mauten (Muta) na retablrungo, kjer smo se znebili uši, nato pa na Plockenpass, na Mali Pal, kjer smo spet trikrat menjali štelunge. Nazadnje smo bili na prednji liniji (vorfeststellung), kjer so bile naše pozicije od italijanskih oddaljene dvajset korakov. Jaz sem bil pri tem oddelku pri 3. cugu, ki je bil najslabše zapisan pri komandantu oberlajtnantu Polačku. No s tem cugom sem šel v vorfeststelungo. Tam smo imeli barake in tudi par kavernc. Pričeli smo kopati dva rova proti Italijanom. Italijani so namreč kopali dva rova pod nami z namenom, da bi nas pognali v zrak. To smo mi vedeli in zato smo pričeli vrtat kontrarove. Dobro se spominjam, ko smo nekega lepega popoldneva sedeli pred tistimi rovi in se greli kot martinčki in so Italijani spodaj pod zemljo špengali kot ponavadi, da se je vse treslo, se nenadoma privali iz obeh naših rogov dim po tistih špengungah. Jaz to hitro telefoniram na komando Polačku, ta pa ves posran na komando saperjev. Pa pride gor res en saper, ne vem kakšno šaržo je imel, pa ni koj upal noter. No potem sem jaz not zlezal, za mano pa še tisti saper, pa smo poslušali, kje so Italijani, pa ni bilo nič. Potem je v tisto luknjo hodil vsak dan skoz 14 dni en saper s prisluškovalnim aparatom, da bi vedeli kje so.

Tam sem imel na majhnem prostoru ponoči sedem straž in enkrat me opozori en stražar, da se tam nasproti višje od njega vidi neka luč, ki izgine. Jaz to opazujem, pa res, luč se tam pokaže, pa izgine, pa spet pokaže. Vmes je bil pa tak majhen graben. Sem dejal, "*Hudič, a so se že prekopal čist do grabna?*" Podnevi pa se tam ni nič videlo. Smo pa morali zelo previdno gledati. Tam smo imeli šištartne vse iz pleha in le malo si lahko pogledal skozi špranjico ali pa smo gledali skozi periskop, da sem videl tja čez.

Tam so imeli Italijani španske jezdece in sem gledal, pa se podnevi ni nič videlo. To opazujem par dni in potem to javim komandi, Polačku zopet. Dopoldne pride gor en lepo napravljen artilerijski oficir, me poišče, sem že spal v kaverni, ker sem imel ponoči službo in hoče videti, kje je to, ta luč. Ha, sem dejal, baraba hudičeva nobel, pa ga peljem do tja in odprem tisto linco na široko, sem stopil proč in tisti hip je bil že strel not od Italijanov. Tisti poročnik, oficir artilerist je rekel: *"Je že dobro, že vem, kje je."* Pa je šel. In smo potem mislili, da bodo tisto mesto zbili z artilerijo, pa ni bilo nič. No potem pa so Italijani z minami napadali linijo kompanije, za tisto vorfeststelungo ene sto korakov zadaj na robu. Omeniti moram še en dogodek 29. 6., na sv. Petra dan. Tedaj so Italijani streljali na Frischenkofl, to je gora desno od Plockenpassa (1230 m). Levo je Mali Pal (1862 m) desno pa ta gora, zelo strma in skalnata. Ta hrib je, ko se je začela italijanska vojska, 14 dni branil en sam žandarmerijski narednik iz Keutschacha, (Koče v Ziljski dolini), njegova četa 5 mož. Potem so ga zasedli naši ljudje in takrat ga je stražila ena mala četa Poljakov. Gor se je prišlo samo z žičnico. No, 29. julija so ga Italijani obstreljevali in smo videli, kako lezejo Italijani gor in smo tudi videli kako so zasedli

Barake na Malem Palu, poleti 1916

ta hrib, ravno ko so z vitlom navijali eno malo grupo naših vojakov in so jih ravno gor pripeljali, ko so jih Italijani zasedli. Šele takrat so naši reagirali in so začeli streljati z možnarjem 30,5. Smo slišali, kako je v Mautnu (Mute v Ziljski dolini) počilo, nekaj časa je granata tulila, izginila in čez par sekund smo jo spet slišali, ko je padla na Čelon (2640 m) in grozen tresk in ves hrib je bil v dimu in so se valili dol Italijani in vse skupaj. In med tem smo enkrat, ko smo to opazovali, zaslišali en šum "fr-fr", pa udari v našo rezervno štelungo, prebije vreče s peskom in pade pred nas dno od granate - gor je pisalo: *30,5 umgearbeitet*. Videli smo, da je to dno od granate, ki je tam

eksplodirala, priletelo po zraku osemnajststo metrov. No, in tako smo se tudi mi potem dobro tam držali in nekega dne so zopet začeli Italijani streljati, metati mine, težjega kalibra, pa bližje, ker si niso upali dosti bližje priverst z minami, ker bi jim lahko tudi v lastno štelungo padle. Pa le je padla ena in je takrat, jaz sem bil v kaverni, ranila nekaj naših ljudi.

(To je bilo 15. 8. 1916). Mi priteče en vojak, pravi: "*Cugsführer, dol sta dva ranjena!*" Jaz pa sem imel vedno s seboj obveze in sem skočil pokonc in sem hotel iti ta dva vojaka obvezat. Pa mi pravi vest, "*Pojdi nazaj.*" En čas sem šel nazaj v kaverno, pol sem pa le skočil, sem dejal, "*Pa le lahko kaj pomagam.*" In pridem dol, v kaverno, not v eno barako, in sem not videl 5 ranjencev. In ko torej tam ogledujem, kdo bi bil najbolj potreben pomoči, pade druga mina, pa nas pomeče, mene in ta druge po baraki in šele čez čas sem se zavedel (ker sem bil nezavesten). Začutil sem po hrbtu toplo kri. Dejal sem: "*Aha, jaz sem jo tudi fasal!*" In ni bilo dolgo nikogar, ljudje so se poskrili po kavernah. Priteče eden mimo, sem ga ustavil: "*Pejd, povej, da smo tle ranjeni!*" In je potem letel res in so potem res prišli po nas. Zunaj sta bila dva težko ranjena, dva, ki sta bila v baraki pri okenčku pa sta bila oba mrtva od pritiska. Jaz sem imel silne bolečine v srcu in so me potem vlekli po tistem rovu kot mrliča, prekleto, 80 metrov daleč. In ko pridem tja ven iz tistega rova, sem komaj še živel in tam pride potem komandant Polaček, pa vidi, da sem bil ranjen in sem se mu smilil. Sicer sva bila midva v prepirih - bil je silno velik zajec, strahopetec, če je kdaj kaj streljalo ali pa je kaj bilo nevarnega, je imel vedno umazane gate in njegov purš, en Trboveljčan, ena baraba, je rekel: "*Spet bom danes frišne gate fasal.*" Mene niso mogli nest, sem se na dva opiral, na obvezovališče - hilfplatz. Pa so še vedno streljali, naša artilerija na italijanske pozicije. Povedati moram namreč, naša artilerija je imela pozicije na Polniku, nasprotnem hribu, je bila precizno nastreljena, tako da so naši šrapneli eksplodirali točno nad našimi štelungami in so se tiste garbe od šrapnelov usule ravno na italijanske barake. Enkrat pa niso dali miru Italijani, so pa naši poslali po pomoč na nasprotni hrib Mautner Alm, tam je bila pa težja artilerija (je bilo vse našpikano z artilerijo) in sta udarila dva šrapnela od 18 cm granat, sta imela črn dim, pa je tako grdo usekalo, tista eksplozija, da se je vsak skoraj na tla usedel. Dva šrapnela sta padla gor nad našimi glavami, tudi jaz sem se na tla usedel, zelo sem se ustrašil, pa nobenkrat več ni bilo pol nič - mir. Nato sem prišel dol na hilfplatz, me je dol en tak provizoričen dohtar, ne vem, ali je to bil ali ne, malo zaslišal, obvezati me ni mogel, pač pa, ker me je tako bolelo, mi je dal eno injekcijo morfija. Čez čas še eno in potem še tretjo in takrat sem začutil kako morfij deluje, krasno deluje in so mi vse bolečine minile, da sem zaspal. Ker so gor na kompaniji mislili, da sem umrl, so me prišli gledat, no pa nisem umrl. Zvečer ob 10^h je prišla češka četa delavcev - arbeiter abteilung, dali so me na nosila in nesli na ramah iz Malega Pala na drug hilfplatz. Luna je sijala in ne bom tega nikoli pozabil, kako so padali streli pik, pok, pok, sem dejal: "*Adijo, nikdar več fronta!*" Dol na hilfplatz, na Plockenpass, tam so čakali taki vozovi na dveh kolesih. Mene so dali na spodnji prostor, gor še enega, prvi štuk nad mano še enega mojega tovariša Mariniča, in nas je en konjiček peljal dol na Mauten. In spet se je zgodila ena hecna reč. Med potjo je začel ta tovariš nad menoj vpiti: "*Počakajte, mene na stran tišči!*" Nikamor se ni mogel ganiti - je vzel mojo kapo in se je vanjo podelal in jo je vrgel dol v graben. Ko smo prišli zjutraj v Mauten na

hilfsplatz in tam me je srce bolelo silno, pa so doli bile tudi že usmiljene sestre, Madžarke, kurbe, moram reči, so me slekle in so se mi smejale, ko sem se tresel ves slab, in teh bab ne bom nikoli pozabil. Napravili so me in naložili ob enajstih na krankenbug, ki je šel v Celovec. Mene je tako bolelo srce, da so me v Beljaku izvagonirali, naložili na sanitetni voz in peljali v bolnico. Ko sem prišel v bolnico, so me takoj zdravniki pregledali in odločili operacijo, da pogledajo v trebuh, če so koščki mine nekje v trebuhu. Kajti vstrelne rane od mine so bile na hrbtu tri, izstrela pa nobenega. Našli niso nič, enostavno so trebuh zašili. Tako sem ležal tri dni prav slab z bolečinami v prsih, vendar brez temperature, 18. avgusta je bil cesarjev rojstni dan, na dvorišču je bila proslava, bolnike so pognali dol, jaz pa nisem hotel iti, sem bil sam v dvorani. In je prišla gor ena stara dama z dvema punčkama. Pride k meni: *"Zakaj pa niste vi šli dol?"* Sem dejal: *"Ne morem, sem preslab."* Pa sem videl, da je imela tista gospa solze v očeh. Videti je bila dobra žena in dekletca so mi dala piškote. Pisal sem, oziroma sam nisem mogel pisati in mi je pisala ena usmiljena sestra domov očetu, da sem v Beljaku v bolnici, in pa stricu v Gradec. Stric je poslal čez dva dni enega hauptmana od generalštaba pogledat, kaj je. Seveda, takoj je bil v bolnici velik halo, da pride enega cugsfirerja obiskat hauptman generalštaba. On je povedal, da je moj stric generalštabarz. Takoj so me premestili v oficirsko sobo. Oče me je naslednjo nedeljo prišel obiskat s teto Mino. Ker pa je bil ravno en ali dva dni prej en sumljiv primer koz, je bila bolnica za obiske zaprta. Mene so izjemoma prinesli na dvorišče, da me je lahko oče videl. Ko so me prinesli je imel solze v očeh. No, pa ni bilo hudega. V Beljaku sem bil šest tednov, nato so me premestili v bolnico v Prago, kjer smo se peljali z vlakom rdečega križa "Malteser ordna". V Pragi sem bil nameščen v bolnici na Vinogradih. To je bila rezervna bolnica v šoli, gimnaziji, vendar zelo zanemarjena. Vse polno je bilo stenic, bolniki vseh vrst, od spolno bolnih pa so bili pomešani z ranjenci. Enkrat sem tam šel po Pragi, seveda s palico in pa z nekoliko zamazano obleko, pa še malo raztrgan po ulici, pa me je neki Čeh vprašal, če sem "koržak", če sem kadilec, sem mislil, da je rekel, če sem Kozak. No, pa mi je dal cigarete. Čez en dober teden je šel en transport v Kralupe na Vltavi. To je malo mestce nad Prago, ki je bilo zelo industrijsko in tam smo stanovali v nekem hotelu po civilno. Tam gor nas je prišel enkrat na teden pregledati en star vojaški zdravnik in tam so bili sami švindlarji. Tam je bilo zelo lepo.

Skupina slovenskih vojakov v Mutah v Ziljski dolini, leta 1916 (peti z leve Goropečnik iz Križa pri Komendi, sedmi Kosec iz Sp. Šiške)

Opoldne smo dobili dobro hrano, ob enih še malico, kakšno kavo, popoldne pa smo bili prosti, pa smo jo udarili na izlete v okolico. Ker je bila jesen, je bilo polno sadja in smo se prav dobro imeli. No, ta idila je trajala nekaj časa, pa so nas prišli malo razhajkat iz Prage neki oberstabsarzt pa dva višja zdravnika, in so nas razhajkali. Jaz sem moral iti takoj v rekonvalescentni oddelek 17. regimenta v Šajfling. Ker je bila jesen, jaz pa sem bil brez plašča in je bilo že mraz, sem spet pisal stricu v Gradec, kako je, in ta mi je pisal nazaj, zakaj še nisem šel na dopust, ker imam kot ranjenec v pljuča pravico do trimesečnega dopusta. Vložil sem prošnjo našemu zdravniku, to je bil en rezervni zdravnik, bolj zafušan zdravnik, en Štajerc, kvartopirec in pijanec. Pa je rekel, da meni to ne pripada. Seveda je on hotel, da bi mu kaj šmiral. Jaz to pišem v Gradec stricu in čez dva dni me je tisti dohtar iskal po Šajflingu kot šivanko, zakaj še nisem šel na dopust. Medtem pa smo se preselili v Kalvang. To je majhno mesto v Zgornji Štajerski. Bilo je lepo tam v barakah in ker sem bil eden najstarejših podoficirjev, sem bil tudi komandant ene barake. Pa pišem nov naslov stricu v Gradec. Nazaj pa stric piše: *"V soboto pride na pregled en moj kolega vas pregledat, pa se mu javi"*. In res je prišla komisija in pride v barako. Jaz se mu javim kot komandant. Pa se obrne h komandantu lagerja oberlajtnantu, nekemu Poljaku, zakaj še nisem jaz na dopustu. Potem mu je pa levite bral. In v pisarni so podoficirji skakali kot hudič, ker so hoteli, da bi jim podmazal. Jaz pa nisem imel denarja. In res, čez dva dni sem šel za tri mesece na dopust, in sem se prav dobro imel. Pridem z dopusta v Murau, kjer je bil kader, tam pa seveda stara pesem. Toda kmalu sem dobil spet dopust en mesec, pridem domov pa leži sestra Ana bolna na tifusu. Seveda, jaz sem bil en mesec doma in sem tifus prinesel v Murau. Pridem v Murau, zbolel sem na tifusu, in sem en teden ležal brez vsake oskrbe. Po enem tednu pa so le začeli gledati pri kadru, kje sem, ali sem prišel, ali sem dezertiral. No potem pa le pride gledat en podoficir in sem mu povedal, da sem bolan. Takoj je poslal zdravnika in ta je ugotovil tifus in me je poslal v Leoben v bolnico. Tam sem bil spet en mesec, potem pa je prišla komanda, da bi šel v armee-komando k Borojeviču v Postojno, ali pa na dopust. Jaz sem seveda raje šel na dopust domov za en mesec. Pride jesen, pridem h kadru, ala zdaj pa še komandir v Lebring. To je bilo naselje blizu Gradca, polno barak. Sami maroderji, Bosanci, Rusi, zelo zanemarjen loger z ušmi. Tam nisem dobil nobene sobe, pa sem šel v Maribor, kjer je živela sestrčna Marica, poročena z oficirjem, in tam sem spal dve noči. Medtem pa že pride nova komanda iz Gradca od Korpskomande na intervencijo strica, da sem prestavljen spet k Armee-komandi Borojevič, kamor sem potem definitivno šel in sem prišel ravno v času velike ofenzive na Kobaridu. In sem se potem najprej nastanil pri armee-komandi kvartirmeister abteilung v Trstu, nato pa smo se preselili v San Vito al Tagliamento. To je bilo pa najlepše vojaško življenje, kar sem ga doživel. Dela ni bilo pravzaprav nič. Dodeljen sem bil kot kanzleileiter, to je pisarniško orodje, kjer sem imel pod komando kakih petnajst pisarniških moči, med temi je bilo sedem strojepisk. Imel sem tudi, ker sem se navadil pisati na stroj tudi na vpogled vse akte, ki so bili "geheim", to se pravi tajne akte in sem jih prebral in dodeljeval referentom, pisal in pošiljal tajne dopise. Bil sem zelo dobro informiran o poteku vojne. Vsak dan sem tudi dobival poročila od generalštaba za komandanta kvartirmeistra abteilung obersta Purcherja. Tako sem bil na tekočem in smo vedeli, da bo v jeseni konec, kajti, če je

armada naročila toliko in toliko živine in municije, vedno je prišlo od Oberkomande reducirano na eno polovico ali več. Vedno je bil ukaz - armada naj se preživlja iz lastnih virov v italijanski nižini. No, in prišel je september, pa smo mladi ljudje imeli pravico, da lahko prosimo za studium - urlaub. Tako sem tudi jaz prosil, pa moj prijatelj Stanko Hočevar, pa Sviligoj, in nas je bilo pet, da smo šli v Gradec ali na Dunaj študirat. Tam pa smo se sestali z zavednimi slovenskimi oficirji, tudi na takem dopustu, in smo se zbirali vsak teden v restavraciji, oštariji Zum Engel, razpravljali kako in kaj bomo šli domov. Tako smo se v Gradcu organizirali za odhod domov, ko bo prišla komanda. Medtem pa je Korps-komanda izdala ukaz, da so vsi dopusti ukinjeni in da sme potovati z vlakom le kdor ima od Armee-komande dovoljenje. Ko smo to izvedeli, smo šli na vlak v Gesting, to je ena postaja pred Gradcem in ko je prišel vlak v Gradec na Glavni kolodvor, smo vsi tako spali, kot da se peljemo že z Dunaja. Pridemo v Maribor. Tam je bil že alarm, vse je bilo veselo in na nogah. In pridemo že zjutraj ob enih ponoči v Ljubljano. Grem v kavarno Evropa. Tam je bila natakarica Mica, sem jo poznal, po rodu je bila iz Sv. Tomaža. Pa je rekla: "Ti Jože, ali bi ti jedel zemlje?" Sem dejal: "Seveda". Pa mi je prinesla zemlje po 1 krono. 10 kron sem dal za 10 zemljic. Zjutraj sem se peljal domov in sem začel praviti očetu, da je konec vojne in da je Avstrija propadla, pa mi ni verjel. Odrgal sem znak F.J.I. s kape, jo vrgel na tla in pohodil, oče pa je rekel: "Jože, a si znorel?" Revez ni mogel verjeti, da je tisočletne Avstrije konec.

Pripoved Janeza Juvana z Brega pri Kranju

Ko se je začela 1. svetovna vojna, so nas regrute odpeljali na Ptuj. Tam je bil 17. pešpolk, regiment in pionirji. Tam sem bil osem dni, sem "berajtsaft" držal ali pa vahto. Ravno ta zadnji večer, ko sem berajtsaft držal, so nas koj zjutraj poslali v Murau k jagrom. Tam smo bili precej dolgo in mnogo smo vezbali. Potem smo šli na Kras, in sicer v Šempeter na Krasu. Tam sem pri neki hiši, Kačiče se je reklo tisti vasi, raje ječmen mlatil, da mi ni bilo treba marše delat po tistem kamenju. Nato so nas odpeljali na Gorenjsko v Rateče, iz Rateč pa v Podkoren. Tam smo bili skupaj z "cvancigsjegri" z 2o. lovskim bataljonom. Iz Podkorena smo šli v Kranjsko goro, iz Kranjske gore čez Vršič. V Trenti smo imeli 17. avgusta mašo, 18. avgusta je bil cesarjev rojstni dan, en dan prej pa smo v Trenti pri lipi v kapelci imeli mašo. Potem smo šli v Bovec. Tam smo na Ravelniku 8 dni

Avstrijski položaj na Malem Palu, leta 1916

"unterštante" delali. Kar naenkrat pride alarm, pa smo morali marširati. Iz Bovca so zapeljali s parom konj en voz mašnih oblek in mali zvon, mi pa smo šli na "festungo". Tam smo menažo dobili, potem pa smo šli gor na Rombon. Prišli smo gor ob drugi uri ponoči. Prvi in drugi švarn sta naredila fronto ravno tako, kot so jo imeli Italijani, tretji in četrti švarn smo šli pa ležat. Jaz sem se zbudil pri neki jami. Globoka je bila 30 m in smo kasneje iz nje dobivali led. Po vrveh smo se spuščali v jamo in vsak dan nasekali osem vreč ledu, za kuhanje in pomivanje posode. Umivati in briti se nihče ni smel in smo iz Rombona prišli kosmati kot kozli. Takoj naslednjega dne so Italijani napravili "angrif" proti nam. Na srečo smo bili v ruševju in ko so Italijani začeli streljati, so le odkleščeni vršički ruševja padali po nas. Vsi streli so šli čez naše glave. Mi smo imeli vsak po 120 patronov in še po 2 fršloka rezerve. Italijani so jurišali in na vrhu sem videl kako je en italijanski kapetan mahal s sabljo in vpil: "*Avanti, avanti prima compagnia!*" Od strani smo pokali, kakor so Italijani prišli na vrh Rombona. Čez trenutek se je kapetan že zvrnil po skalah. Kdor je prišel gor in grabil za skale, vsak je padel. Vse naboje smo postrelili, še tista dva fršloka rezerve, ki so nam jih prinesli. Potem so se napadi nehali. Drugače smo pa še vrh eno linijo imeli. Italijani bi nam pa z vrha dol za rit prišli, ko ne bi bilo Kuha in naših. Takrat še ni bilo nič kavern. Takrat je bil naš komandant Fenrih Polaček. Vrh smo mi bezecal, pod nami so bili pa "zibencvancgarji" (27. bataljon), landver - domobranci, tisti, ki so bili prej na festungi. Naš cugskomandant je bil Benedikt iz Ljubljane, oficiršelfertreter je bil, se mi zdi. Potem je bil nekaj časa Oražen. Fenrih Polaček, ki nas je vodil, je na Rombonu dobil zlato medaljo. Napredoval je v poročnika, nadporočnika, nazadnje je bil hauptman. Takrat nas je bilo 60 mož, ko nas je gnal Polaček.

Jaz sem prišel na Rombon s 13. marškompanijo. Jože Rant je bil prišel z 10. marškompanijo, ki je bila razbita. Od 360 mož jih je ostalo 46, ki so potem prišli k nam, med njimi tudi Jože Rant iz Godešiča, ki je potem cugsfirer ratel, potem pa fenrih in lajtnant. Prišli so še Novak in Tone Erženov. Na Rombonu so bili še iz naše vasi, z Brega, sosed Andrej Kalan, ki je bil cugsfirer (on je rad "meh stegvol" na Rombonu, ravno tam, kjer so klini zabiti) in pa Jože Aleš, tudi z Brega (nasproti gostilne). Na Rombonu je takrat naših padlo malo. Le eden ali dva kot jaz vem, nekaj pa jih je bilo ranjenih. Ranjen je bil Štefan Eržen iz Kroke. Na Rombonu smo bili od konca avgusta pa do novembra enkrat, ko smo šli dol. Na vseh svetnikov večer, še sedaj vem, smo molili rožni venec. Trije so bili Dolenjci iz Brežic, oziroma eden je bil iz Bušče vasi, Žugič, Kuh in Mihajlovič. Žugič, velik človek, precej kosmat, je rekel: "*Nocoj so pa vsi sveti. Pri nas molijo, ali bomo molili še mi?*" Pa smo molili. Novembra enkrat je bilo, ko smo šli dol v Mittelpret (Srednji log). Tam smo nekaj dni počivali. Tam je bilo že pokopališče avstrijskih vojakov iz Rombona in okolice. Videli smo, ko so vozili ranjence, ki so jamrali in pa kako so vozili mrtvake v Srednji log. Čez par dni smo šli v Rajbela in ob božiču leta 1915 smo prišli v Ukve. Pred božičem, tisti dan, so ves dan delili "liebesgabe", darila od Korošcev, kar so zbrale šole in civili. Božični večer smo praznovali v veliki baraki. Do vrha barake je segalo božično drevo. V Ukvah smo sestavili "Kombiniertesjagerbatalion". Neunerjagri (9. lovski bataljon) so bili 1. kompanija, siebnerjagri (7. lovski bataljon) so bili 2. kompanija, ochterjagri pa 3. in 4. kompanija. In največ smo potem oblezval ohterjegre, 8. lovski bataljon. Na Štefanov dan smo šli

iz Ukev, 12 ur smo hodili navkreber. Prej smo pa že nosili trame in deske, da smo barake delali gor. Prišli smo na Štekico in komandant tistega bataljona je bil major Šenk od vierter landvera. Komandant koroške fronte je bil tedaj Dankel. Dne 20. decembra 1916 smo bili v Oberdrauburgu, kjer nas je obiskal cesar Karel in nam podelil odlikovanja.

Na Malem Palu smo bili dvakrat. Enkrat skoraj štiri mesece, drugič pa tri, skupaj sedem mesecev. Enkrat smo bili pozimi. Po snegu smo delali tunele. Nad barako smo imeli tunel, da je ni zmečkalo. Enkrat sva šla z enim na stražo. To je bil Kacin Franc iz Idrije. Zvečer mi je rekel: "*Nocoj je pa zadnja večerja.*" Potem sva pa šla na stražo. To je bilo v forfestštelungi (prednja linija). Jaz sem vrh stopnic stražil, Kacin je pa stal levo na enmu magacinu poleg mene. Notri v magacinu je bila municija. Tako smo bili blizu Italijanov, da si lahko kamen vrgel tja. Ponoči smo morali imeti odprte šisartence (strelne line), podnevi pa le za pol krogle. Linica je bila toliko široka, da je šla puška skozi. Puške smo imeli našraufane ali pa na periskop. Večkrat sem tako streljal s pomočjo periskopa. Pa Kacin pogleda takole in pade strel. Krogla mu je šla pri desnem očesu not, pri levem ušesu pa ven. "*Jezus Marija!*" je kriknil, pa padel iz tistega magacina. Kri je špricnila kakih pet metrov nazaj.

Prehod preko pontonov na reki Piavi 15. julija 1918

Spomladi se je stopil sneg in smo bili zelo odkriti. Iz Čelona so na nas od strani streljali. So pa tudi na posameznega vojaka streljali z malo artilerijo 7 cm, če so te videli. Tam smo se obležval. En teden smo bili v prednji liniji mi, to je 3. švarm, en teden pa 4. švarm. En teden smo mi njim nosili jest, drugi teden pa oni nam. 2. švarm je bil majhen, bi rekel od prvega cuga je drug cug bezecal. Je bil bolj daleč. In takrat, ko smo bili v prednji liniji ni nobeden smel "iberšvunka" odvezat. Z njim si ležal. Dve uri pa si bil na straži, opasan iberšvunk s puško na ramí, če bo treba "auf", da si kar stekel s

puško. Tako je bilo v prednjih linijah. Zadaž ni bilo več tako.

"Arbeitsmanschaft" so nam po hribu gor nosili hrano. Tisti teden, ko smo bili za prvimi položaji, smo hodili arbajtmanshaft nadzorovat, da niso kruha vzeli, ali pa da niso kaj proč vrgli. Spominjam se, kako je bilo, ko je na našo barako padla mina. Med barako in med skalo smo imeli nastavljene mreže, takšne kot za pesek sejat. Smo mislili, da bo mino, če bo priletela na mrežo, jo odbilo in ne bo eksplodirala. Zadel nas je na Veliki šmarn, 15. avgusta 1916 popoldne. Nekako od treh do štirih. Jaz sem ravno v kotu pri mizi pisal karto domov. Pa prileti mina na tisto mrežo, to je bilo ravno pred vrati. Počilo je kot bi vrgel pest prosa v barako, vse je bilo preštokan, pri vratih pa je eden mrtev obležal. Nobene rane ni imel, le eno luknjico takole not, pa mrtev je bil. En je bil pa ranjen. Poslali smo po Ranta, ki je bil cugsfirer. Jože Rant in še drugi smo obvezovali ranjenca in ogledovali padlega, kar prileti druga mina in nas pomeče. Dva sta bila mrtva, devet pa jih je bilo ranjenih. Rant jo je tudi skupil. Dolgo časa je bil v nezvesti, potem pa so ga nesli dol. Potem smo pa šli v rezervno, pa spet nazaj na Mali Pal. Med Čelonom in med Malim Palom je bila pot v Italijo. Spominjam se, da smo nekoč videli avstrijske parlamentarce, ko so šli v Italijo, Bel, rdeč in črn konj. Občasno so se pogajali o premirju, da so lahko eni in drugi pokopali padle vojake. No takrat je bilo premirje. 20 minut ni počila nobena puška, noben kanon, vsi smo šli na plano, mi in Italijani in se gledali. Iz Pala smo šli na Freikofel in spet nazaj na Mali Pal. Na Čelonu smo pa vrtali rov skoraj od tal do vrha. Barako, večjo kot hiša, smo imeli v skalah. Karbidne svetilke so gorele noč in dan. Revež je bil, kdor je moral ponoči iti na feldvaho. Seveda Italijani so iz Pala svetili iz vrha dol. Tistim našim, ki so bili na vrhu Čelona je bilo težko. Zato smo prevrtali rov skoraj do vrha. Vsaj za poldrugo uro hoje je bilo po zvrtnem predoru. Stopnice so bile narejene po hribu, zgoraj pa so bile barake.

Spominjam se tudi prodora leta 1917. Takrat smo bili na Čelonu. Ko smo prebili italijanske položaje so rekli, da je bilo sto kanonov obrnjenih na Mali Pal in Čelon. Prvi dan smo prišli v neko razbito vas. Domačini so govorili še nemško in so nas z veseljem sprejeli. Ukazano nam je bilo, da se nihče ne sme dotakniti privatne lastnine. Drugega dne smo postavili šotore ob cesti, jaz sem bil pa določen za fasungo. Vzel sem šotorsko krilo pa smo šli. Jaz sem nabral nekaj sveč, italijanske hlebčke, pa nekaj vreč mesa, tedaj je pa bil alarm. Najino puško in nahrbtnik so drugi vzeli, jaz pa še dva druga smo pa zadaž nesli hrano za bataljonom. Neki poročnik, Slovenec pri ohterjegrub, je rekel: *"Dobite si eno kripco ali voziček, da boste lažje peljali."* Potem smo res dobili eno kripco in peljali hrano. Nekateri smo kmalu začeli pešati. Tako nas je že kmalu bilo vse več, ki smo hodili zadaž za bataljonom. 8. lovski bataljon, 3. in 4. kompanija so šli naprej. Potem pa smo srečali tri možake, ki so se peljali s kolesljem.

Rogan France je znal malo italijansko, pa jim je rekel: *"Kar obrnite koleselj. Ko bo prvi most razstreljen, ga vam pustimo in ga pridite iskat."* Pa so morali obrniti. Mi smo naložili hrano, pa nahrbtnike, na kripco pa 42 buteljki vina. Drugi dan smo prišli do bataljona, vendar nismo mogli čez vodo. Tam smo pustili koleselj, tako kot smo obljubili. Naredili smo brv in znosili čez hrano in opremo. Na desetine ognjev je gorelo, vojaki so počivali in se greti. Tri tedne smo hodili po italijanski zemlji in prišli do Piave. Zadnji dan pa smo naredili le toliko, bi rekel razdaljo kot od Drulovke do Bitnja.

Prišli smo spet do vode in nismo mogli čez. Bredli smo in dva sta utonila. Nismo

mogli naprej in smo ostali tam toliko časa, da so naredili most. To je bilo v nekem kraju, kjer so kasneje naredili umetno jezero. Lep kraj v Italiji. Cesta in proga, vse je bilo od Italijanov ob umiku razstreljeno. Potem smo prišli za njimi v nek kraj in nisem vedel ali so šli desno ali levo. Pa pridemo v enonadstropno hišo. Na vrhu je gorelo in ogorki so padali dol. V kotu je sedela neka ženska, pa prav grdo je gledala in ni hotela nikamor iti. Vse je gorelo. Hišo so zažgali Italijani ob umiku. Potem smo pa prišli v Beluno, pa v Feltri. V Belunu so nas lepo sprejeli trije kanoniki, rdeče pasove so imeli, ne vem kaj so bili. Beluno je lepo mesto. Feltri je pa ena dolga vas ob hribu. Do tam smo hodili poldrugo uro po cesti. Bili smo v vasi, kjer je bil rojen Janez Pavel I. Malo naprej v St. Luciji se je pa ustavilo. Priletel je italijanski zrakoplov in začel bombe metat. Kasneje sem bral, da je 42 bomb dol spustil. V Feltrih so naši imeli 8 zrakoplovov, 4 so bili nemški, 4 avstrijski, pa se ni nobeden vzdignil. V Montegrati, tam sem tri dni za eno skalo ležal. Mimo mene so nosili hrano, pa se nisem ganil. Če bi se premaknil, bi šli pa drugi not. Tam je padel Ivan Horvat, nečak škofa Jegliča. Bil je oficirštelc tretje stopnje. To je bil najvišji čin, ki ga je preprost človek lahko dobil s hrabrostjo. Poročnik ni mogel postati, ker ni imel šol. Naredil je le ljudsko šolo v Begunjah. Če bi študiral bi lahko postal fenrik. Za hrabrost je dobil bronasto medaljo, malo srebrno, veliko srebrno, le zlata mu je še manjkala. To je dobil šele po smrti. No, ta Horvat nas je vedno gnal v jurš. Mnogo jih je padlo. Baj je dobil strel v hrbet. So rekli, da sem ga jaz, pa ga nisem. V Molbachu so nas en mesec trenirali kot šturnbataljon.

14. junija 1918 smo šli na Monte di val Bello. Teda je šel 7. lovski bataljon sedemsto mož. 15. junija opoldne pa je od vsega bataljona ostalo živih le še 48 mož, več kot 650 pa jih je bilo ubitih ali pa ranjenih. Zraven mene je ležal mlad fant, Franc Koman, se je pisal in je vanj priletela gas granata. Mene so obsule cunje, meso in en kolk, pa krvi kot da bi mi vedro vode vrgel v obraz, naenkrat sem bil ves moker. Dol smo lezli po vseh štirih, po mrtvakih. Kasneje sem slišal, da so bile naše pozicije izdane.

Na Campo Mul, to je veliko gorovje, tam je bilo avstrijskega trena, baterije, artilerije, ničkoliko. Vse je bilo ob cesti pripravljeno. Da ko bi mi prebili fronto, bi šlo vse to za nami. In v tistem grabnu, Francozer slug se je reklo, je bilo 16 topov obrnjenih v Italijo. Ko sem jaz šel dol, jih je bilo 15 razbitih, le en je še ostal cel. Tam sem videl enega komandanta, hauptman je bil, ležal je tam mrtev. Kasneje sem bral v neki knjigi, napisal jo je Franc, ne morem se spomniti priimka, iz Podutika, da je tudi en pesnik, ki ima sedaj skromen spomenik v Ljubljani, padel ob vznožju gore Monte di val Bello. Naši so tolkli v prazne grabne, Italijani pa so nas z artilerijo popolnoma razbili. Potem smo prišli v dva prazna grabna, v tretjem so bili pa Afrikanci. Tisti črnci, ki so nosili mrtvake in ranjence, prav grdo so gledali, ampak tam se je ustavilo. Potem ni bilo nič več, nobene ofenzive več. Samo zadaj so streljali, da not niso mogli, druga ferštekunga.

Ob koncu vojne sem bil v bolnici v Kuffsteinu na Tirolskem, blizu švicarske meje. Ko je bila proglašena kapitulacija, so oficirji začeli metat kape in rozetne po tleh. Bolničarke, nekakšne sestre, so jokale, in ker so jih imele rade, so hotele iti kar z njimi. Zvečer smo dobili maršruto do Prage in poldrugo štrucu kruha za jest za tri dni. Potem smo se odpeljali z vlakom. Dvotirna proga je bila, to vem. Na vlaku je bila nepopisna gneča in zmešnjava. Vojaki so sedeli in stali po strehah vagonov. Kamorkoli je kdo mogel, se je vtaknil, tudi med puharje in med rajštine koles. V Kuffsteinu je bil tunel.

Videl sem, ko je vlak prišel v tunel, je vse tiste na strehi kar poželo in so popadali dol.

Ko smo se pripeljali na St. Veit na Koroškem, se mi je zdelo, kot da bi domov prišel, ko sem zaslišal na kolodvoru godbo ljubljanskega 17. pešpolka. Veselje je bilo nepopisno, vojne je bilo konec. Pred osemdesetimi leti so utihnili topovi, minometi in strojnice po alpskih hribih in dolinah. Tam, kjer zdaj po planinskih poteh hodijo turisti, kjer so vlečnice in smučišča, so ostali tisočeri pozabljeni grobovi neznanih junakov. Železje je pobrano, tu pa tam po skalah še visijo zvitki zarjavele bodeče žice, ob poteh so še ostanki pločevinastih streh, tu pa tam pa na kupčku zložene kosti, ki so jih pobrali planinci. Zgodovina je svoj veliki vojni oder postavila drugam. Na pokopališčih poraslih z visoko travo so v vrstah postrojeni grobovi branilcev soške in tirolske fronte. Ponekod še na železnih križih prebereš imena, kot na primer Lehnar Franc FJB 7 in datum 4.2.1917 ali Kacin Michael FJB 7, datum 1. 3. 1917. V sestavi 7. lovskega bataljona je padlo v letih 1915–1918 več kot tisoč vojakov. O njih usodi je zelo malo znanega. Moj prispevek naj jim bo v skromen spomin.

Literatura:

1. Das Plockengebiet im Weltkriege, Landeskameradschaftsbund Kärnten, Celovec, 1932.

ZUSAMMENFASSUNG

Das 7. Krainer Jägerbataillon in Kämpfen an der Isonzofront und an der Kärntner-Tiroler Front /1915-1918/

Im Beitrag wird eine authentische Tonbandaufzeichnung über die Kämpfe im Hochgebirge an der Isonzofront und an der Kärntner Front wiedergegeben. Darüber sprechen zwei überlebende Soldaten des 7. Jägerbataillons, der Leutnant Jože Rant aus Godešič und der Soldat Janez Juvan aus Breg bei Kranj. Die Musterungsgebiete des 7. Jägerbataillons waren in Gorenjsko und in Dolenjsko. Bei Ausbruch der Ersten Weltkriege war das Bataillon in Galizien, zu Beginn der Kämpfe 1915 rückte es an die Isonzofront. Schon zu Beginn der italienischen Offensive erlitt es große Verluste. Die italienische Artillerie zersplitterte die zehnte Marschkompanie, von 360 Männern blieben nur 49 am Leben. Das Bataillon verteidigte unter schwersten Bedingungen sechs Monate lang Rombon. Am 8. Dezember 1915 wurde es an die Kärntner Front versetzt, wo es zusammen mit dem 8. und 9. Kärntner Jägerbataillon das Kombinierte Jägerbataillon unter dem Kommando von Major Anton Schenk bildete. Auf dem Berg Štekica /1600 m/ hat das 7. Jägerbataillon das Bataillon des 27. Infanterieregiments ersetzt, das die Linie Štekica - Schwarzenberg vor Mittagskofl besetzt hielt. Mitte März 1916 wurde das Bataillon auf den Plockenpass, auf Mali Pal /1866 m/ versetzt, wo es die Position der ersten Kampflinie innehielt. Am 1. September 1916 erlitt das Bataillon große Verluste auf dem Mali Pal, wo der Berg nach siebeneinhalbstündigem außerordentlich starkem Artillerie- und Granatenfeuer wie eine Fackel zu brennen anging. Trotzdem wurde der italienische Infanterieangriff, der dem Artilleriefeuer folgte, wegen des Heldenwiderstandes von zwei Maschinengewehrnestern abgewehrt.